

VAJDA TAMÁS

A KOLOZSVÁRI EGYETEM SZEGEDRE KERÜLÉSE

1. Előzmények

Szeged történetében a 18. század végétől bizonyíthatóan kimutathatók felsőoktatási intézmény,¹ a 19. század végétől pedig már egyenesen egyetem működését biztosítani kívánó törekvések.² 1879-ben, a város árvíz utáni újjáépítése közepette *Emlékirat a Szegeden felállítandó egyetem tárgyában* címmel részletes felirat készült, ami felhívja a figyelmet, hogy az Alföld nagy részén nem található felsőoktatási intézmény, sőt bármiféle kulturális intézmény.³ A memorandumot az országgyűlés, valamint számos tudományos és oktatáspolitikai bizottság tárgyalta, helyszíni szemlére is sor került, mégsem eredményezett Szeged számára hasznót a törekvés. Csakúgy, mint az 1910 körül kiújuló egyetemalapítási vita. Utóbbi eredményeként 1914-től Pozsony és Debrecen jutott egyetemhez.⁴ A világháború megpróbáltatásai alatt Szegeden 1916-ban újabb felsőoktatási intézményalapítási mozgalom bontakozott ki: közadakozással június végéig jelentős összeget (250 ezer koronát) gyűjtöttek a felállítandó külkereskedelmi Balkán Akadémia számára.⁵ A minisztérium azonban 1918-ban végleg leállította ezt az alapítási kísérletet is.⁶ Az akció kudarcát követően az adományok nagy része visszaszállt a felajánlókhoz, s 1921-re már csak 40 ezer korona állt szegedi kultúrintézmények rendelkezésére.⁷

-
- 1 Devich Andor (1981): A szegedi főiskolai mozgalom. József Attila Tudományegyetem. Szeged. 1981. 1. old.
 - 2 Gál Ferenc (1929): Főiskolai törekvések Szegeden 1790–1922. Hírlapkiadó- és Nyomdaipari Rt. Szeged.
 - 3 Emlékirat a Szegeden felállítandó egyetem tárgyában. Szeged, 1879. 10–12. old.
 - 4 Devich Andor (1984): Törekvések Szegeden egyetem létesítésére 1918 előtt. Kiadó nélkül. Szeged. 75–78. old.
 - 5 Dm, 1916. július 5. 3. old.
 - 6 Tóth István (2019): Adalékok a szegedi Balkán Akadémia történetéhez. In: Ferwagner Péter Ákos szerk. (2019): Tehetségek a történettudomány szolgálatában V. Történelem szakos hallgatók dolgozatai. SZTE BTK, Szeged, 2019. 113. old.
 - 7 Szeged, 1921. március 27. 8. old.

2. A Kolozsvárról Szegedre kerülése eseménytörténete

Ennyi sikertelen mozgalom után 1919 tavaszán Szeged polgármestere, Somogyi Szilveszter azt tapasztalta, hogy Erdély és a tiszántúli területek román megszállása, valamint a budapesti tanácsköztársaság következtében egyre több egyetemista torlódott össze Szegeden. Ők nem kaptak beutazási engedélyt a román hatóságoktól, ezért az 1918/19. tanév tavaszi szemeszterében nem tudták folytatni a kolozsvári egyetemen korábban megkezdett tanulmányaikat.⁸ A szegedi polgármester május 9-én levelet írt a kolozsvári egyetem vezetéséhez, hogy küldjenek Szegedre jogi tanárokat a magyar fennhatóságú területen rekedt hallgatók vizsgáztatására.⁹ A levelet május végén vagy június első napjaiban két egyetemista vitte el Kolozsvárra. A május 9-én Somogyi Szilveszter által ismert kolozsvári egyetemi helyzet azonban addigra alapvetően megváltozott, hiszen május 10-én Valentin Poruțiu, kolozsvári prefektus 48 órán belül leteendő hűségesküre szólította fel a professzorokat. Miután a professzorok a megszabott határidő lejártakor, május 12-én délelőtt megtagadták a törvénytelen hűségeskü letételét, a románok fél órán belül három század katona élén erőszakkal elfoglalták az egyetem épületeit.¹⁰ Így mire június elején a kolozsvári egyetem vezetői értesültek a szegedi ajánlatról, már megfosztották őket a román hatóságok az egyetem minden épületétől és felszerelésétől.

1919 őszén épületek és felszerelés híján nem indulhatott meg az őszi félév a kolozsvári egyetemen, a professzorok többsége valami civil pénzkereseti lehetőségbe kezdett. Számos professzornak semmilyen értelmiségi állás nem jutott, így ők kénytelenek voltak napszámos alkalmi munkából biztosítani családjuk megélhetését.¹¹ Szeptember második felében megkezdődött az egyetemi állásuktól megfosztott professzorok és családjuk letartóztatása és kitoloncolása.

8 Nagy Iván (1941): A száműzetés évei Szegeden (1920–1940). In: Bisztray Gyula–Szabó T. Attila–Tamás Lajos szerk. (1941): Erdély magyar egyeteme. Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár. 334. old.

9 Vincze Gábor (2006/a): A bujdosó egyetem Szegedre kerülése. Valóság, 2006/4. 27. old.

10 Vincze Gábor (2004): A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem felszámolása 1919-ben. Pro Minoritate, 2004/2. szám. 141–143. old.

11 Például Cholnoky Jenő földrajzprofesszor nyári burgonyakapálási munkáját – amikor a jobb- és baloldalán vele együtt dolgozó 2–2 hallgatónak magyarázta a tananyagot – maga a Budapestre delegált antant megbízott, sir George Clerk angol diplomata is megörökítette a Georges Benjamin Clemenceau-nak, a békekonferencia elnökének 1919. november 29-én írt levelében. Lásd. Ádám Magda–Ormos Mária szerk. (2004): Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1919–1920. Akadémiai Kiadó. Budapest. 163–164. old.

A hatóságok felfogása szerint a román hatalmi törekvések nyugati határát képező Tisza vonalától nyugatra született professzorokat karhatalom igénybevételével néhány óra alatt kitoloncolták lakásukból.¹²

1919 év végéig a bölcsészeti kar tanárai közül kitoloncolták Gombocz Zoltán, Hornyánszky Gyulát, Szádeczky-Kardoss Lajost, Cholnoky Jenőt, Schmidt Henriket, Csengeri Jánost és Schneller Istvánt, a jogi karról Szandtner Pált, Kuncz Ödönt, Lukáts Adolfot és Menyhárh Gáspárt, a természettudományi karról Györffy Istvánt, Haár Alfrédot, Pogány Bélát, Fabinyi Rudolfot és Riesz Frigyeszt, az orvosi karról pedig Davida Leót, Lechner Károlyt és Rigler Gusztávot. 1920 elején szintén Magyarországra száműzték a román hatóságok a bölcsészeti kar tanárai közül Dézsi Lajost és Karl Lajost, az orvosi karról pedig Issekutz Bélát.¹³ A kiutasítottakat két tanártársuk várta Budapesten (Boér Elek és Ortway Rudolf). Mindketten még a magyar egyetem felszámolása előtt szabadságra távoztak, s nekik engedélyezték a román hatóságok a Kolozsvárra utazást.¹⁴ A kitoloncolt professzorok közül többen is vagonlakóként töltötték 1919/20 telét családjukkal együtt valamelyik budapesti pályaudvaron (pl. Cholnoky Jenő).¹⁵

1919 végére sajátos helyzet alakult ki: a legitim egyetemi tanács tagjai (Schneller István prorektor kivételével) – állásuktól megfosztva, többük a saját lakásukból kizavarva – Kolozsváron várták az egyetem helyzetének jobbra fordulását. A Budapestre menekült professzorok pedig létrehoztak egy másik egyetemi tanácsot, melyet a magyar kormány tagjai az egyetem legitim képviselőjének tekintett.¹⁶ Ez a tanács 1919. december 12-én tartotta első rendes ülését.¹⁷ Mintegy két héttel korábban, november 26-án a fővárosban tartózkodó professzorok Tóth Lajos és Imre Sándor, az oktatási tárca helyettes államtitkárai és báró Horváth Emil a „titkos erdélyi minisztérium” államtitkára bevonásával értekezleten úgy döntöttek, hogy egyelőre Budapesten működik tovább az egyetem, de Tóth Lajos államtitkár azt javasolta, hogy kezdjenek egyeztetést Szeged város vezetésével, „milyen áldozatokra lenne hajlandó” az ideiglenes elhelyezés érdekében. A megbeszélésen

12 Vajda Tamás (2019): 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról. *Per Aspera Ad Astra*, 2019/2. szám. 19. old.

13 Vincze (2004) 145. old.

14 Vincze (2004) 148. old.

15 Cholnoky Jenő (1988): *Önéletrajz*. Vár Ucca Tizenhét, 1998/2. 272. old.

16 Vincze (2004) 148. old.

17 Márki (1922) 127. old.

részt vett Vasek Ernő, Szeged kormánybiztos-főispánja is,¹⁸ aki a város nevében felajánlott 40 professzori lakást, élelmezést és fűtőanyagot, továbbá több száz egyetemi hallgató számára internátusi elhelyezést élelmezéssel együtt.¹⁹ Érdekes, hogy már a budapesti értekezlet napján, november 26-án a szegedi sajtóban megjelent a kolozsvári egyetem Szegedre helyezésének lehetősége: *„Minden szegedi polgár szívét örömmel tölthette a rövid hír, mely a pesti lapokban látott napvilágot: a kolozsvári egyetem kiüldözött derék tanárai igen szívesen vennék, ha az egyetemet Szegedre helyeznék át.”*²⁰

Vasek Ernő főispán gyorsan értesítette az ülésen meghozott döntésről a sajtót is:²¹ *„A kolozsvári egyetemnek Szegedre való áthelyezése a legaktuálisabbá vált. Az áthelyezés ügyében közelebbi tárgyalásokat folytattam Haller István közoktatásügyi miniszterrel és gróf Teleki Pállal, aki az egyetem Szegedre helyezését a legkértartóbban szorgalmazza.”*²² Sőt Vasek főispán nemcsak a megbeszélés után, de már előtte is megosztotta a bizalmas hírt a sajtóval, hiszen a Szegedi Napló című napilap már november 25-én beszámolt a kolozsvári egyetem Szegedre helyezésének lehetőségéről: *„Felvetették azt az eshetőséget is, hogy az egyetem Szegedre kerül. A tanári testület ezt is szívesen látná, de így is ragaszkodnak a kolozsvári jelleg fenntartásához. A kolozsvári egyetemi tanároknak ezzel a mozgalmával végre kellene Szegeden is foglalkozni. Ha a város vezetősége ma csak egy töredékét használná fel annak az energiának és lelkes fáradozásnak, amit az egyetem kérdésében évtizedeken keresztül hasztalanul fecsérelt el, most tudna a város részére egyetemet szerezni.”*²³ Ezzel az újságcikkkel a budapesti körök (Vasek Ernő főispánon keresztül) nyomást akartak helyezni a szegedi városvezetésre, hogy az ne tudjon határt szabni az egyetem Szegedre helyezése érdekében tőle várt önrész nagyságával kapcsolatban, s Somogyi Szilveszter már – az egyébként nélküle megtartott – november 26-i budapesti megbeszélés előtt kész legyen a legnagyobb áldozatokat is magára vállalni a száműzött kolozsvári egyetem időleges elhelyezése érdekében.

Hamarosan a Szegedre helyezendő karok és az egyetem céljaira lefoglalandó épületekről is megindult a találgatás.²⁴ Két nappal később a főispán már gróf

18 Vincze (2006/a) 39. old.

19 Márki (1922) 126. old.

20 SzUN, 1919. november 26. 2. old.

21 SzFU, 1919. november 27. 1. old.

22 Dm, 1919. november 27. 1. old.

23 SzN, 1919. november 25. 2. old.

24 SzUN, 1919. november 27. 3. old.

Teleki Pálra hivatkozva közölte, hogy *„a kolozsvári egyetemnek Szegedre való áthelyezése az illetékes minisztériumban már előrehaladott stádiumban van.”*²⁵

Két héttel később, a Somogyi Szilveszter polgármesterrel közös²⁶ budapesti útjáról beszámolva örömmel jelentette ki *„kizárólag idő és nem elvi kérdés már a kolozsvári egyetem Szegedre helyezése.”*²⁷ Az első hetekben több politikus is csonka egyetem Szegedre helyezésével számolt. A december 11-i budapesti egyeztetés után azonban Vasek főispán kénytelen volt elismerni: *„Ami az egyes fakultások áthelyezését illeti, meg kell említenem, hogy a kolozsvári tanárok valamennyi fakultást, tehát a bölcsészeti fakultást is áthelyezni kívánják, mert nem akarják megengedni, hogy a kolozsvári egyetemet szétszaggassák.”*²⁸

December 14-én Teleki Pál tartott programbeszédet Szegeden. Ebben kitért az egyetem és a dél-alföldi régió gazdasági összefüggésére is: *„Az egyetem kérdése oly módon nyerne megoldást, hogy a most hazátlanná vált kolozsvári egyetem idejönne. Ezzel régi, jogos kívánság teljesülne, s azután, ha elkövetkeznék az idő, hogy a kolozsvári egyetem repatriálódhatnék, akkor az egyik felét visszaadják, de a másik fele további kiépítésre itt marad. De olyan egyetemet kellene itt teremteni, amely különbözik a többitől, de megfelel Szeged fekvésének és mögöttes részeinek: gazdasági tudományokat pártoló egyetemet.”*²⁹ [...] Nagy vidéki gócpontokat kell létesíteni. Szeged is egy ilyen gócpont kell hogy legyen. Ez a gazdasági irány, amely abban különbözik a többi egyetemektől, hogy gazdasági akadémiát kapcsolnánk az egyetemhez, de úgy, hogy ez az egyetem integrált része legyen.”³⁰ Vagyis a kolozsvári egyetem Szegedre kerülését Teleki Pál is eldöntött tényként kezelte. A Teleki Pál által szóba hozott gazdasági fakultással kapcsolatban már november végén is konkrét hírek olvashatók a szegedi napilapokban: *„Fölállítanák a közgazdasági fakultást, amilyen még magyar tudományegyetemen nincs, s mely felsőbb kereskedelmi iskolát pótolna, konzuli és diplomáciai pályára készítene elő, s terjesztené azokat az ismereteket, melyek a Balkánnal való kereskedelmi összeköttetések létesítését lesznek hivatva szolgálni, s mely betöltené azt a feladatot, melyért Szegedre speciális Balkán Akadémiát terveztek.”*³¹

²⁵ SzFU, 1919. november 29. 1. old.

²⁶ SzN, 1919. december 12. 1. old.

²⁷ SzFU, 1919. december 12. 1. old.

²⁸ Dm, 1919. december 12. 2. old.

²⁹ SzUN, 1919. december 16. 3. old.

³⁰ SzFU, 1919. december 16. 1. old.

³¹ SzN, 1919. november 27. 2. old.

Ezzel egyidejűleg Haller István kultuszminiszter is kijelentette: „*Szeged az egyetlen város, amely az áthelyezésnél tekintetbe jöhet, annál is inkább, mert Szeged a legteljesebb módon kielégíti a várakozásokat is, és minden áldozatra kész, nemcsak azért, mert régóta reflektál az egyetemre, hanem azért is, mert a magyarság ügyéért szenvedő tanárokkal szemben is örömmel rója le a kötelességadóját.*”³²

Miközben budapesti és szegedi politikusok már részletekbe menő tárgyalásokat folytattak a száműzött kolozsvári egyetem ideiglenes szegedi elhelyezéséről, a városban több helyi jelentőségű egészségügyi szakember pl. Wolf Ferenc³³ tiszti-
főorvos, Mann Jakab a bábaképezde igazgatója, Boros József, a városi közkórház
főorvosa és Leitner Vilmos,³⁴ a szemkórház vezetője (mindannyian az egyetem-
mel kapcsolatban felállított városi bizottság tagjai)³⁵ arról tettek közzé hivatalos
nyilatkozatokat, hogy az orvosi kar – a szükséges épületek és felszerelések hiá-
nyában – nem lehet Szegeden megnyitni. Wolf Ferenc az orvosi kar felállításának
lehetetlenségével kapcsolatos álláspontját a városi bizottság december 2-i ülésén is
fenntartotta,³⁶ sőt még 1921 áprilisában is.³⁷ Leitner Vilmos pedig még december
közepén is hosszú cikkben részletezte az orvosi kar szegedi felállítása előtt tor-
nyosuló leküzdhetetlen akadályokat.³⁸ Boros József pedig még egy évvel később,
1920 decemberében is azt részletezte, miért nem lehetséges az orvosi karral kap-
csolatos kórházi és klinikai fejlesztés megvalósítása Szegeden.³⁹ Ezekkel a nyilat-
kozatokkal szemben széleskörű társadalmi mozgalom bontakozott ki az egyetem
Szegedre helyezése érdekében. A helyi sajtóban több olvasói levelet is leközltek,
amelyek egyöntetűen kérték az egyetem szegedi megnyitását.⁴⁰ A város egészség-
ügyi intézményeinek vezetői az egyetem orvosi karának Szegedre helyezése ellen
kifejtett véleményükkel annyira feldühítették a helyi közvéleményt, hogy több
békítő újságcikkben is igyekeztek közelíteni a két álláspontot.⁴¹

32 SzFU, 1919. december 17. 1. old.

33 SzUN, 1919. december 4. 1–2. old.

34 Dm, 1919. november 29. 2. old.

35 SzFU, 1919. november 30. 1. old. ; Dm, 1919. november 30. 4. old. ; SzUN, 1919. november 30. 6. old.

36 SzN, 1919. december 3. 2. old.

37 SzUN, 1921. április 3. 2. old.

38 Dm, 1919. december 14. 1–2. old.

39 SzN, 1920. december 16. 1. old.

40 Dm, 1919. december 10. 4. old.

41 Dm, 1919. december 11. 3. old.

A biztató szegedi egyezkedésekkel egyidejűleg Budapesten intézkedések történtek az elüldözött egyetemek ideiglenes elhelyezéséről. A Császárfürdő épületében 1920. januártól kezdte meg működését a rektori hivatal és a négy dékáni hivatal. A két egyetem szoros együttműködésbe kezdett. Közös tanrendet adtak ki, s a hallgatók szabadon felvehették a másik egyetem tanárai által meghirdetett kurzusokat is. Több egyetemi közti bizottságot (gazdasági, diákjóléti) is alakítottak.⁴² A két egyetem ideiglenes együttműködése tartamára a két egyetemi tanács abban állapodott meg, hogy mindkét egyetem külön ad ki indexeket, minden egyetemi hallgató – szabad választása szerint – iratkozhat be az egyik egyetemre, de a másik egyetem előadásait is szabadon látogathatja a másik egyetemre való beiratkozás nélkül. Abban is megegyeztek, hogy minden hallgató azon az egyetemen teheti le vizsgáit és szigorlatait, amelyikre beiratkozott.⁴³

A II. kerületi Szegényház utcai községi elemi iskola épületében az egyetem gazdasági és diáknyilvántartó funkcióit ellátó quaestura működött, s itt lakott a pozsonyi és kolozsvári egyetem egy-egy rektora. Az orvosi kart és a klinikákat az Irgalmasrend budai kórházába próbálták elhelyezni.⁴⁴ Utóbbi terv végül megghiúsult, s az I. kerületi főgimnáziumban és a XVII. számú katonai kórházban működhetett az orvosi kar. A bölcsészeti és természettudományi karok a budai Paedagógium (polgári iskolai tanárképző) épületében kaptak helyet.⁴⁵ Az egyetem budai működésének célja az volt, hogy fenntartsa a folytonosságot, egyben tartsa a tanári kart (legalábbis annak Magyarországon tartózkodó tagjait), és ne engedje a hallgatóságot szétszéledni. A tanítás roppant nehéz körülmények között március 16-án kezdődött meg. A természettudományi kar hallgatói részben áthallgattak a műegyetemre, a bonctani előadásokat és gyakorlatokat pedig az állatorvosi főiskola termeiben tartotta ifj. Jancsó Miklós professzor. Az átmenetileg Budapesten működő kolozsvári egyetemen a tanrend tanúsága szerint 27 professzor több más tanerővel együtt összesen 80 kurzust hirdetett heti 347 órában.⁴⁶

A két száműzött egyetem orvosi karának problémái hónapokig megoldatlannak maradtak. 1920. március 25-én a minisztertanács engedélyt adott ugyan

42 Vincze (2006/a) 50–51. old.

43 Az átmenetileg Budapesten együttműködő kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem és pozsonyi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az MCMXX–XXI. tanév I. felére. M. Kir. Tudományegyetemi Nyomda. Budapest. 1920. 3. old.

44 Márki (1922) 127. old.

45 Vincze (2006/a) 42. old.

46 Márki (1922) 132. old.

az orvosi karoknak is a tanítás megkezdésére, ekkor azonban már késő volt. Így az 1919/20. tanév II. szemeszterében ezen a karon csupán a szigorlatokat tartották meg. A Budán működő professzorok a szegedi önkormányzattal folytatandó tárgyalásokra egy bizottságot szerveztek, amely Menyhárh Gáspár, Rigler Gusztáv, Szandtner Pál, Szádeczky-Kardoss Lajos, Cholnoky Jenő, Fabinyi Rudolf és Pogány Béla professzorokból állt, őket egészítette ki a pozsonyi orvosi kari dékán, Pekár Mihály.⁴⁷ 1920. január 13-án Schneller István prorektor, Tóth Lajos államtitkár, Korb Flóris műépítész és a professzorok küldöttsége Szegedre utazott, hogy személyesen folytassanak egyeztetést a városvezetéssel és a helyszínen tanulmányozzák az egyetem számára felajánlott épületeket.⁴⁸ A megbeszélésen Somogyi Szilveszter üdvözölte a bizottság tagjait, s hangsúlyozta: *„Szeged édes otthona lesz a kolozsvári egyetemnek. Kívánja, hogy az egyetem mielőbb nyerje vissza a kolozsvári otthonát, de úgy, hogy az egyetem nálunk állandósuljon.”*⁴⁹ A küldöttség megsejmelte az állami és városi főgimnáziumokat, a főreáliskolát és a két felsőkereskedelmit, valamint az ítélőtáblát és a vasúti leszámolóhivatalt.⁵⁰ S megállapítást nyert, hogy *„az egyetemi bizottság impresziója ezen épületekről igen kedvező.”*⁵¹ A fenti épületek közül a vasúti leszámoló hivatal palotájában kezdetben a professzorok lakásait kívánták elhelyezni.⁵² Azt ugyanis már 1919 decemberére világossá vált, hogy *„az egyetem csak akkor lesz Szegedre helyezhető, ha úgy a tanárok, mint az egyetem elhelyezése előre biztosítva lesz.”*⁵³ Az egyetem céljaira szánt épületek mellett a város kulturális intézményeit (pl. a városi múzeumot, a Somogyi-könyvtárat, a színházat⁵⁴ és a kaszinót)⁵⁵ is megsejmeltek.

Ahogy a megbeszéléseken fogalmaztak: *„a leszámítoló épületében 50-60 modern lakás áll rendelkezésünkre.”*⁵⁶ A kétnapos szegedi helyszíni szemle végén Menyhárh Gáspár fogalmazta meg a bizottság álláspontját: az ítélőtábla, az állami gimnázium és az állami felsőkereskedelmi iskola épülete három (a jogi,

47 Vincze (2006/b) 30. old.

48 SzFU, 1920. január 13. 2. old.

49 SzFU, 1920. január 14. 1. old.

50 SzN, 1920. január 14. 2. old.

51 SzFU, 1920. január 15. 1. old.

52 SzUN, 1920. január 13. 5. old.

53 Dm, 1919. december 14. 7. old.

54 Dm, 1920. január 14. 2. old.

55 Dm, 1920. január 15. 3. old.

56 SzUN, 1920. január 14. 4. old.

a bölcsészeti és a természettudományi) fakultás céljaira megfelel. Az ítélőtábla épületében kívánták elhelyezni a rektori és dékáni hivatalokat, a quaesturát, valamint a jogi és bölcsészeti fakultásokat. Az állami főgimnáziumban és a felsőkereskedelmi iskolában pedig természettudományi fakultást.⁵⁷ *„Az orvosi fakultáshoz sokféle lényeges és föltétlen szükséges előföltételekre, megfelelő épületekre, elengedhetetlen berendezési tárgyakra és műszerekre van szükség. Szemészeti, szülészeti és gyermekgyógyászati szakok felállítása nem ütköznék akadályokba, a többi sokféle stúdiumok előadása azonban lehetetlen. Ezek nélkül pedig az orvosi fakultás nem létesíthető.”*⁵⁸ Vasek főispán kijelentette, hogy *„abban az esetben, ha a város a teljes orvosi fakultást meg akarná valósítani, óriási megterheléssel járó építkezések lennének szükségesek, oly nagyarányú befektetések ezek, amelynek költségei hozzávetőleges számítások szerint is túllépnek a 100 millió koronát.”*⁵⁹ *„Mivel azonban kívánatos, hogy a kolozsvári egyetem minden fakultása együtt maradjon, felszólították a várost, hogy az orvosi szak idehelyezésének lehetővé tételére is tegye meg rövid időn belül a szükséges lépéseket. ... A tanácskozás véghatározata az lett, hogy a város feliratot intéz a miniszterhez, hogy az egyetemi tanács hozzájárulásával az egyetem idehelyezésére tegyen intézkedést. Az orvosi fakultás áthelyezésének előkészítésére a város orvoskarából bizottságot alakítottak.”*⁶⁰ Utóbbi döntés (éppen az egyetem Szegedre helyezése ellen kampányoló szegedi orvosi vezetőket bízták meg az orvosi kar számára szükséges épületigényről történő egyeztetésekre) nem bizonyult célszerűnek, ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a polgármester a szegedi közvélemény és a város orvosainak meggyőzése érdekében nem nagyon tehetett mást. A döntés értelmében februárban a polgármester a kiszemelt épületek tervrajzainak elkészítésére utasította a mérnöki hivatalt, építkezési költségekre pedig egy millió koronát szavazott meg a közgyűlés.⁶¹

1920. április elején a minisztertanács tárgyalta a két száműzött egyetem további sorsáról. Határozata szerint arra az időre, amíg az ország visszaszerzi területét, fenntartja a két egyetemet, és később a kolozsvári egyetemet Szegeden, a pozsonyit pedig Pécsre helyezi el.⁶² Április 17-én érkezett Szegedre Záborszky Gyula igazságügyi államtitkár,⁶³ hogy az ítélőtábla elhelyezéséről informálód-

57 SzUN, 1920. január 16. 2. old.

58 SzFU, 1920. január 16. 1. old.

59 SzN, 1920. január 16. 1. old.

60 Dm, 1920. január 16. 1–2. old.

61 Dm, 1920. február 11. 4. old.

62 SzUN, 1920. április 4. 7. old.

63 Dm, 1920. április 20. 4. old.

jék.⁶⁴ Az ítéltábla és a törvényszéki épület után megtekintette a Mars téri régi büntetőtörvényszék és a III. kerületi fiúpolgári iskola épületét, és beszerezte az épületek alaprajzait.⁶⁵ Májusra széleskörű társadalmi mozgalom bontakozott ki a szegedi tanyavilágban:⁶⁶ 400 alsótanyai és szintén 400 felsőtanyai gazda írta alá a kolozsvári egyetem Szegedre helyezését pártoló felterjesztést. Ebben a város 75 ezer külterületi lakosa nevében⁶⁷ kérték a városvezetést, hogy „*minden lehetőt elkövessen a kolozsvári egyetemnek Szegedre való áthelyezése érdekében.*”⁶⁸ A kérvényt Somogyi Szilveszter polgármester a közoktatási miniszterhez juttatta el.⁶⁹ Júliusra a Délvidéki Liga is hasonló pártoló akciót szervezett. Annak keretében az elcsatolt délvidékről, valamint a dél-alföldi városokból (pl. Kiskunfélegyháza, Makó, Mindszent, Orosháza, Szentes stb.) mintegy tízezren írták alá a kérvényt, melyet Herczeg Ferenc és gróf Teleki Pál nyújtott át az oktatási miniszternek.⁷⁰

Ezek az akciók jól mutatták, hogy igen széleskörű egyetértés bontakozott ki abban a kérdésben, hogy Szeged és az egész Dél- Alföld elemi érdeke az egyetemnek a városba telepítése. Így alaptalannak ítéltető meg a budapesti Magyarország című napilap közlése, amely szerint „*az iskolák kilakoltatásának veszedelme nagy elégedetlenséget váltott ki az érdekeltek körében, kik azzal érvelnek, hogy az iskoláknak több mint másfélezer hallgatója van, míg az egyetemnek alig háromszáz hallgatója lenne.*”⁷¹ A cikkben szereplő 300 egyetemi hallgató semmiképpen sem pontos szám. 1920 tavaszán a kolozsvári egyetemnek valójában csak 204 hallgatója volt,⁷² viszont ebben a félévben kénytelenek voltak szüneteltetni az orvosi kar működését. Az 1920/21. tanévben már 1289 főig emelkedett a beiratkozott hallgatók száma, az 1921/22., első szegedi tanévben pedig 1007 fő tanult az egyetemen.⁷³ A kolozsvári egyetem tehát lényegesen nagyobb potenciált képviselt, mint amit az 1920 tavaszi zaklatott állapota

64 SzN, 1920. április 20. 2. old.

65 SzN, 1920. április 21. 2. old.

66 SzN, 1920. május 13. 4. old.

67 Dm, 1920. május 13. 4. old.

68 SzFU, 1920. május 9. 2. old.

69 SzUN, 1920. május 13. 3. old.

70 SzUN, 1920. július 11. 4. old.

71 Magyarország, 1920. május 29. 3. old.

72 A m. kir. kormány 1919–1922. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum, Budapest, 1926. II. 192. old.

73 Márki (1922): 176. old.

mutatott. Az egyetemnek a szegedi tanulóifjúság életében betöltött szerepére reálisan mutatott rá Somogyi Szilveszter polgármester, aki 1920 decemberében arra hívta fel a figyelmet, hogy kétezer szegedi diák nyomorog Budapesten egyetemi tanulmányai folytatása miatt.⁷⁴ A kolozsvári egyetem Szegedre helyezése tehát nemcsak a száműzött egyetem hallgatóit, de a budapesti egyetem szegedi és dél-alföldi hallgatóit is hazahívja. Bizonyos budapesti napilapok és a szegedi Délmagyarország azonban továbbra is érezhetően ellene volt az egyetem ide kerülésének: *„Nem arról van szó, mintha Szegednek talán az anyagi áldozatokat kellene sajnálnia, ámbar ha csak ideiglenes egyetem forog kérdésben, akkor az anyagi áldozatokban sem mehetünk nagyon messzire.”*⁷⁵

Május közepére Korb Flóris építész elkészült az egyes épületek felosztási és átalakítási terveivel. E szerint az ítéltábla földszintjén helyezik el az egyetemi hivatalokat, az első emeleten a jogi, a másodikon pedig a bölcsészeti kart.⁷⁶ A vegytani, fizikai, matematikai és természetrajzi előadásokat az állami gimnáziumban tartanák. A többi tanszék elhelyezésére más épületet foglalnak le.⁷⁷ A szükséges átalakítási munkálatok költségét az építész 7 millió koronára becsülte.⁷⁸ Június elején a szegedi városvezetés feliratban fordult a közoktatási miniszterhez. Ebben arra hivatkozva az igazságügyi miniszter egy korábbi leiratában késznek mutatkozott az ítéltábla átengedésére, az állami iskolaépületek egyetemi felhasználása pedig éppen az oktatási miniszter engedélyétől függ,⁷⁹ *„véleményünk szerint nagyobb akadályokba nem ütközik a kolozsvári egyetem áthelyezése, tehát máris végrehajtható, mert a vasúti leszámoló hivatal épülete tanári lakások és diákmenza céljaira volt kiszemelve, amelyek szükség esetén más épületekben is, előbbiek bérlakásokban, az utóbbiak internátusokban, megoldhatók. Mély tisztelettel kérjük ezek után, hogy az áthelyezés tekintetében a nemzetgyűlés elhatározását kikérni s e célból a kolozsvári egyetemnek Szegedre helyezésére, másrészt a költségek engedélyezésére törvényjavaslatot beterjeszteni méltóztassék.”*

⁸⁰ A felterjesztésnek az a része, amely szerint a professzorok elszállásolása bérlakásokban is megoldható lesz, teljesen irreális feltételezés volt. A teljes ingó és ingatlanvagyonuktól megfosztott, 1919 ősze óta budapesti pályaudvarok mar-

⁷⁴ SzFU, 1920. december 28. 1. old.

⁷⁵ Dm, 1920. május 23. 1. old.

⁷⁶ SzUN, 1920. május 15. 3. old.

⁷⁷ SzFU, 1920. május 15. 1. old.

⁷⁸ Márki (1922): 129. old.

⁷⁹ SzFU, 1920. június 6. 2. old.

⁸⁰ SzUN, 1920. június 6. 2. old.

havagonjaiban szorongó professzorok többsége egyszerűen nem volt abban a helyzetben, hogy a rangjának megfelelő lakás bérleti díját kifizesse.

A június eleji feliratot követően Gaál Endre szegedi tanácsossal a kultuszminisztérium közölte, hogy a kolozsvári egyetem mind a négy karát Szegeden kell elhelyezni, így meg kell találni a módot az orvosi kar épület- és felszerelés-szükségletének kielégítésére is. A minisztérium számításai szerint az áthelyezés költsége 9 millió 300 ezer koronára becsülhető. Ugyanakkor a pénzügyminiszter nem kívánt nagyobb állami szerepvállalást nyújtani az egyetem szegedi elhelyezéséhez.⁸¹ Pedig egy egyetem működtetése mindenkor állami feladat, központi költségvetési tétel, s nem egy település magánügye. Ez a kormányzati magatartás azt eredményezte, hogy Szeged városára egyre nagyobb önrész vállalása hárult. *„A pénzügyi akadályokon kívül a szegedi egyetem szervezésének egyelőre az a nehézsége is van, hogy az orvosi fakultás elhelyezése különösen nagy gondot okoz.”*⁸²

Július közepén Emmich Gusztáv kereskedelmi miniszter utasította a MÁV szegedi leszámoló igazgatóságát, hogy *„a hivatalnál eszközölje ki, hogy az esetben, ha az egyetemet Szegeden helyezik el, az igényelt 50 szobát megfelelő bérösszegnek megtérítése mellett bocsássa a város rendelkezésére.”*⁸³ Ez a miniszteri rendelkezés két szempontból érdemel figyelmet. Egyrészt a professzorok elhelyezése nem 50 szobát, hanem 50, sőt inkább 60 lakást igényelt volna. A felkínált 50 szoba tehát aligha oldotta volna meg az egyetem szükségletét. Másrészt ezeket a szobákat is csak bérleti díj fejében ígérte a miniszter, a költségeket pedig Szeged városának kellett volna állnia. Ugyancsak a városi önkormányzatra hárult az épületben ideiglenesen elhelyezett postaigazgatóság és katonatisztek elhelyezésének kötelezettsége is.

Július 24-én Haller István oktatási miniszter személyesen is Szegedre utazott a kolozsvári egyetem több professzorának társaságában,⁸⁴ hogy megismerje az egyetem számára felhasználható épületeket. Ekkor kerül először számításba az orvosi kar elhelyezése szempontjából a Rókusi elemi iskola épülete. *„A faipariskola, a volt közös kórház, esetleg a honvéd és közkórház egy része klinika lesz. A miniszter ilyen értelemben az ügyet rövidesen minisztertanács elé terjeszti.”*⁸⁵ A rókusi iskola a továbbiakban már az egyetem számára felhasználható épületek között szerepelt, s 1921 óta valóban orvosi intézetek

81 SzFU, 1920. június 15. 2. old.

82 SzFU, 1920. június 20. 2. old.

83 SzFU, 1920. július 16. 1. old.

84 SzFU, 1920. július 25. 1. old.

85 SzFU, 1920. július 27. 1. old.

elhelyezéséül szolgál. A miniszter nyilatkozatának másik érdekes részlete szerint „*Nem csupán a kolozsvári egyetem elhelyezéséről van szó, hanem a pozsonyi egyetemről is, minthogy ez ugyanolyan sorsra jutott, mint a kolozsvári. A kormány terve az, hogy ezt a két egyetemet egyesíti és az egyesült főiskolát Szegeden állítja fel. Szegedi tartózkodásom alatt Szeged városával sikerült minden erre vonatkozó kérdést tisztázni, most még csak az van hátra, hogy a két egyetemmel is megállapodásra jussunk.*”⁸⁶ A pozsonyi professzorok azonban önállóságuk megtartását és egyetemük Pécsre helyezését kérték.⁸⁷

1920 nyarán számos tényező akadályozta az egyetem szegedi elhelyezésének mielőbbi megvalósítását. Egyrészt Haller István oktatási miniszter a két száműzött egyetem ideiglenes elhelyezését rendező törvénytervezetét még nem készítette el. Másrészt június 26-án lemondott a kormány, s közel egy hónapig olyan belpolitikai bizonytalanság volt, amely háttérbe szorította az egyetemek ügyét. Harmadrészt az egyetem számára szükséges szegedi épületek megszerzése körül bonyodalmak támadtak.⁸⁸ Így augusztus elejére – a két száműzött egyetem augusztus 3-i együttes ülésének döntését meghallgatva⁸⁹ – az oktatási miniszter úgy döntött, hogy a két egyetem még egy tanévig Budapesten marad.⁹⁰ „*A minisztert elhatározásában az vezette, hogy az idő előrehaladottsága folytán nem lehetett már a szükséges épületeket Szegeden úgy adoptálni, hogy a jövő tanévre birtokba vehetők legyenek.*”⁹¹ A döntés után Somogyi Szilveszter többnapos budapesti útja alkalmával is egyeztetett a miniszterrel: „*Szeged város eleget tett vendégbaráti kötelezettségének, épületeket és 7 millió koronát ajánlott fel az egyetemek céljaira, de a technikai akadályok, főként pedig az idő rövidsége az idénre vonatkozólag megghiúsították a tervet.*”⁹² A polgármester budapesti útjának eredményeképpen az oktatási miniszter kilátásba helyezte az egyetem 1921 őszi szegedi megnyitását: „*bele kellett egyeznem, hogy a két száműzött tudományegyetem az 1920/21. tanévben kooperálva még Budapesten működjék, azonban azzal a kikötéssel, hogy ez alatt a tanév alatt a kolozsvári, esetleg mindkét egyetemnek Szegeden való elhelyezése és működése az 1921/22. tanév kezdetére – a megkezdéshez szükséges tárgyi feltételek elintézése után – minden körülmények között biz-*

⁸⁶ SzN, 1920. július 28. 3. old.

⁸⁷ SzN, 1920. július 30. 3. old.

⁸⁸ Vincze (2006/b) 33. old.

⁸⁹ Márki (1922): 134. old.

⁹⁰ SzN, 1920. augusztus 6. 2. old.

⁹¹ SzUN, 1920. augusztus 6. 2. old.

⁹² SzUN, 1920. augusztus 15. 2. old.

tosíttassanak.”⁹³ Másik fontos fejlemény volt augusztusban, hogy az egyetemi tanács Szandtner Pált ajánlotta az egyetem szegedi elhelyezését, a szükséges eszközök és felszerelések szállítását megszervező kormánybiztosnak. Szandtner Pál a továbbiakban a Szegedre költözés egyik motorja lett. A kormánybiztosi kinevezés és a költségvetési tervezet összeállítása pedig azt jelezte, hogy a kormány komolyan gondolja a következő évi költözést.⁹⁴

Szeptemberre körvonalazódott, hogy *„a város köteles lesz a kereskedelmi iskolát a tábla számára átalakítani, minden szükséges holmiját oda átszállítani. A királyi főügyészség nem fér el az iskolában, annak külön helyiséget lesz köteles keresni a város, amelyre más feladat is hárul. Az új helyiségben ugyanis nem jut az ítélőtáblai bírácoknak dolgozószoja, s az így előálló dologi kiadások többletéért évi összeggel kártalanítja őket a hatóság.*”⁹⁵

1920. október 11-én gróf Teleki Pál miniszterelnök vezetésével népes kormányküldöttség folytatott tárgyalást Szegeden. Ezt követően Tóth Lajos államtitkár közölte, hogy a kolozsvári egyetem Szegeden keres otthont, egyelőre csak a kolozsvári egyetemnek az orvosi fakultása, mely a tanítást a jövő év őszén kezdi meg. Beható tárgyalás után abban állapodtak meg, hogy az orvosi kar számára a kórbonctani intézetet a közkórház udvarán építik fel.⁹⁶ E mellett az orvosi fakultást az új felsőipariskolában, a királyi táblán és a rókusi iskolában helyezik el. Ezeket az épületeket már 1921. április havában kitelepítik⁹⁷ úgy, hogy az ítélőtábla a városi felsőkereskedelmi iskolába, az ún. tornyos iskolába költözik, a városi felsőkereskedelmi beköltözik a polgári fiúiskolába. A polgári fiúiskolát összevonhatják. Az átalakításokat már 1921 áprilisában megkezdik az orvosi fakultás részére úgy az új felsőipariskolában, mint a városi és rókusi iskolában.⁹⁸ Ez az első nyoma a Kálvária téri felsőipariskola épületének egyetemi célú felhasználásának. 1921 őszén valóban itt helyeznek el számos klinikát, s egyes orvosi intézetek egészen 1935-ig működtek itt.

1920 decemberében Haller István oktatási miniszter leiratban köszönte meg a szegedi városvezetés által az egyetem érdekében hozott áldozatvállalást.⁹⁹ Hozzáfűzte azonban: *„kérem még a várost, hogy amint a királyi ítélőtábla elhelye-*

93 SzFU, 1920. augusztus 22. 1. old.

94 Vincze (2006/b) 34. old.

95 SzN, 1920. szeptember 21. 2. old.

96 SzN, 1920. október 12. 2. old.

97 SzN, 1921. április 3. 4. old.

98 SzFU, 1920. október 12. 2. old.

99 Szeged, 1920. december 14. 4. old.

zéséről gondoskodott, a királyi ügyészség áthelyezése iránt is sürgősen intézkedni szíveskedjék, hogy 1921. évi június 20-án a táblaépület teljességben az egyetem céljaira átadható legyen.”¹⁰⁰ December elején azonban váratlan fordulat állt be az egyetem dolgában, ugyanis Debrecen városa meghívta a kolozsvári egyetemet,¹⁰¹ hogy ezzel is meggyorsítsa a hiányos szerkezetű egyeteme kiépülését. A kolozsvári professzorok többsége hajlott is volna a Debrecenbe költözésre, csak hogy ezzel az egyetem egysége szenvedett volna csorbát, hiszen a cívisváros igazából csak az orvosi kart fogadta volna be. A többi karról csak a Debrecenben hiányzó tanszékek professzorára számítottak. A debreceni csavar érezhető zavart idézett elő Szegeden¹⁰² és Budapesten egyaránt:¹⁰³ mind a Tisza-parti városban, mind a kormányban többen úgy érezték, hogy a professzorok elárulták az elmúlt hónapok szegedi erőfeszítéseit. Még a kolozsvári származású hallgatók is mozgalmat indítottak Szeged mellett.¹⁰⁴ A professzorok váratlan és hosszas hezitálása érezhetően több hónappal tolta ki a hivatalos politikai döntés meghozatalát. Hiszen csak február közepén (több mint két hónappal a debreceni meghívást követően) utaztak el helyszíni szemle céljából Debrecenbe,¹⁰⁵ s csak azt követően – meglehetősen nagy viták után – alakította ki végleges döntését az egyetem. Ilyen körülmények között különösen figyelemre méltó, hogy március elején két vagon laboratóriumi eszköz és műszer – Tóth Lajos oktatási államtitkár intézkedése folytán¹⁰⁶ – Szegedre érkezett.¹⁰⁷ Vagyis a tényleges szállítás – miközben a professzorok még a debreceni ajánlat felett vitatkoztak – már a hivatalos döntés meghozatala előtt elkezdődött. Az államtitkárhoz hasonlóan a kolozsvári hallgatók Egyetemi Köre is előbb tette le a voksát Szeged mellett, mint a professzorok. A hallgatók március 28-án (fél évvel az első szegedi egyetemi tanévnyitó előtt) rendezték első táncestélyüket a Tisza Szállóban.¹⁰⁸

A minisztertanács sem várt a kolozsvári hezitáló kolozsvári professzorok döntésére, március 16-i ülésén meghozta az ideiglenes szegedi elhelyezésről

¹⁰⁰ SzFU, 1920. december 14. 1. old.

¹⁰¹ SzN, 1920. december 16. 2. old.

¹⁰² SzUN, 1921. január 4. 2. old.; január 16. 1. old.

¹⁰³ SzUN, 1921. január 22. 1. old.

¹⁰⁴ SzUN, 1921. január 21. 2. old.

¹⁰⁵ SzUN, 1921. február 18. 2. old.

¹⁰⁶ SzUN, 1921. március 10. 1. old.

¹⁰⁷ SzN, 1921. március 10. 3. old.

¹⁰⁸ SzUN, 1921. március 17. 2. old.; március 20. 3. old.; március 27. 8. old.; SzN, 1921. március 27. 4. old.

szóló döntését.¹⁰⁹ Majd áprilisban Horthy Miklós kormányzó engedélyezte Vass József oktatási miniszternek a két száműzött egyetemet ideiglenesen Szegedre, illetve Pécsre helyező törvényjavaslatának az nemzetgyűlés elé terjesztését. A 275. számú javaslat megvitatására június 14–16. között került sor. 16-án megszavazták a javaslat elfogadását, 27-én pedig a Budapesti Közlöny mint 1921. évi XXV. törvénycikket leköszölte azt. A törvény érdekessége, hogy nincs benne pontos időpont, amikor a két egyetemnek új állomáshelyén kell folytatnia munkásságát. Az időpont kijelölését ugyanis az oktatási miniszter hatáskörébe utalta.

Közben május elejére az egyetem összeírta szegedi lakásigényét: *„Hatvan-kilenc lakásra jelentették be igényüket az egyetemi tanárok és adjunktusok, leginkább 4–8 szobás lakásokra.”*¹¹⁰ Ezek az igények többszörösen felülmúlták a menekültekkel különösen tele lévő város lehetőségét. A menekültek ugyanis 1918. december óta ezrével érkeztek Szegedre. Egy 1920 nyári összesítés szerint 4756 menekült érkezett. Többségüket középületekben vagy lefoglalt lakásokban igyekeztek elhelyezni, de a szegedi pályaudvarokon 157 vagonban 521-es laktak.¹¹¹

1921. május 17-én Vass József közoktatásügyi miniszter arról értesítette a Somogyi Szilveszter polgármestert, hogy a Korb Flóris építész által a szegedi épületeken javasolt átalakítások 7 millió korona erejéig a várost terhelik.¹¹² Ez az összeg lényegesen meghaladta a korábban Szegedtől kért önrészt. Ezzel egyidejűleg bonyodalom támadt az ítélőtábla épületének átvétele ügyében is.¹¹³ A bírák ugyanis ragaszkodtak ahhoz, hogy a város nemcsak a hivatal, de a bírói lakások elhelyezését is biztosítsa.¹¹⁴ Tomcsányi Vilmos Pál igazságügy-miniszter május 17-én Szegedre utazott,¹¹⁵ a helyszínen is megerősítette a Dugonics téri épületért kért kártérítési követelést:¹¹⁶ a bírák számára a város fejenként évente 3000 korona pótdíjat, valamint két öl (felaprított és helyben szállított) kemény tűzifát, a táblai és főügyészségi hivatali szolgáltnak pedig

109 SzUN, 1921. április 19. 1. old.

110 SzN, 1921. május 4. 1. old.

111 SzFU, 1920. július 21. 1. old.

112 Márki (1922) 149. old.

113 SzN, 1921. május 13. déli kiadás 1. old.

114 SzUN, 1921. május 14. 1. old.

115 SzUN, 1921. május 18. 1. old.

116 SzN, 1921. május 18. 1. old.

1000 korona rendkívüli pótdíjat köteles fizetni.¹¹⁷ Az egyetem megnyitása érdekében a városvezetés kénytelen volt elfogadni ezt a felháborító ultimátumot.¹¹⁸ Somogyi Szilveszter kényszeredetten jelentette ki: *„Ha az ítélőbírák és az igazságügyi miniszter igazságosnak tartják ezeket a föltételeket, hát a város teljesíti is azokat. Meg kell hoznunk minden áldozatot az egyetemért, ezt nemzeti érdek követeli, s ha a bírák egy vagon fát kértek volna személyenként, azt is meg kellett volna adnunk!”*¹¹⁹ Június végén indulhattak meg az egyetem céljára szánt épületek belső átalakítási munkálatai.¹²⁰

Július 22-én már az egyetem is közzétette a beiratkozásokra vonatkozó hirdetését, mely szerint az 1921/22. tanévtől már Szegeden folytatja működését. Ugyanakkor az egyetemre első alkalommal beiratkozóknak augusztus 1–31. között még Budapesten (II. kerület Szegényház utca 36. és Győri út 13.) kellett jelentkezniük.¹²¹ Az egyetemet végül 1921. október 9-én¹²² nyitották meg Zdravec István római katolikus tábori és Ravasz László, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökök, Horthy Miklós kormányzó és a kormány több tagja jelenlétében.¹²³ Az előadásokat csak október 12-én kezdték meg. Ugyanakkor a vizsgáztatás már szeptember végén megkezdődött.¹²⁴ A klinikák, laboratóriumok, intézetek, szemináriumok bebútorozása és felszerelése év végéig tartott.¹²⁵ Fokozta a problémákat, hogy a város korábbi ígéretei ellenére nem oldódtak meg a professzorok lakásgondjai. A hallgatók internátusi elhelyezése szintén elmaradt a szükségéstől, hiszen az első szegedi tanév végén – a DMKE internátusának igénybevételével – is alig 300 hallgatónak jutott kollégiumi férőhely. A szegedi egyetem valódi kiépítése valójában csak az 1926 őszen – a város parlamenti képviselője, Klebelsberg

¹¹⁷ SzUN, 1921. június 5. 2. old.

¹¹⁸ Vincze (2006/a) 100. old.

¹¹⁹ SzN, 1921. június 5. 2. old.

¹²⁰ SzUN, 1921. június 26. 2. old.

¹²¹ Márki (1922) 151. old.

¹²² SzN, 1921. szeptember 12. déli kiadás 2. old.

¹²³ Ünnepek melyek a m. kir. Ferencz József-tudományegyetemen a tanév megnyitása és az egyetem ötvenesztendő fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9-én és 1922. évi június hó 29-én tartattak. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. Szeged. 1923.

¹²⁴ SzN, 1921. szeptember 27. 2.

¹²⁵ Vincze (2006/b) 117. old.

Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával – kezdődő építkezések eredményeként vett nagyobb lendületet.¹²⁶

3. Konklúziók

Ha mérlegre tesszük, hogy kinek köszönhető Szeged egyetemi várossá válása, akkor első helyen Somogyi Szilveszter polgármester említendő. Ő mindvégig kitartóan küzdött a cél elérése érdekében. Sem a minisztérium, sem a profeszszorok, sem a helyi média nem állt ki folyamatosan az egyetem Szegedre kerülése érdekében. Somogyi Szilvesztert és az egyetemnek a városba kerülését akadályozta a magyar állam kifosztott és gyenge állapota, a menekültekkel teli, megszállt város szűkös anyagi helyzete, az ítélőtábla bíróinak és az érintett iskolák tanárainak ellenállása, valamint a helyi sajtóban megjelenő féligazságok, sőt alaptalan rémhírek is. Ő mégis kitartott. Neki köszönhető, hogy Szeged 1921 óta egyetemi város.

A szerény körülmények közül induló egyetem száz év alatt hatalmas tömegű tanulni vágyó fiataalt vonzott a városba. E mellett pedig az első évtizedekben kimutatható volt, hogy a helyi fiatalokat előnyben részesítették a felvételi eljárás során,¹²⁷ ennek is köszönhető, hogy a város és a környéke sokkal kedvezőbb iskolázottsági mutatóval dicsekedhet, mint az országos átlag. De az egyetem hosszabb távon a szegedi középiskolák fejlődését is elősegítette, hiszen könnyebb minőségi utánpótlást találni a tanári kar számára és a tanulni vágyó fiatalok is szívesen jönnek Tisza-parti város középiskolaiba az univerzitas miatt.

A tudományos és kulturális hatás mellett az egyetem Szeged gazdaságát is fejleszti már egy évszázada. nem véletlen, hogy már 1921 augusztusában is megemlégették: *„a kereskedők az üzletmentő kolozsvári egyetem megnyitását és több ezerre tehető pénzes és vásárlókedvű egyetemi ifjú megérkezését várják. [...] Kétségtelen, hogy az egyetemi élet elevenéséget, nagyobb forgalmat, több vásárlókedvet hoz a gazdasági depresszió nyomása alatt fuldokló városba.”*¹²⁸

¹²⁶ Miklós Péter (2007): Klebelsberg Kuno jelentősége a magyar és a szegedi kultúrtörténetben. In: Kertész Péter – Lendvai Beatrix (szerk.): Mozaikok. Európai kultúra és kisebbségi identitás a DKMT eurorégióban. Belvedere Meridionale. Szeged. 17–27. old.

¹²⁷ Kiss Róbert Károly (2010): A felvételi rendszert befolyásoló tényezők a szegedi Ferencz József Tudományegyetemen 1920 és 1945 között. In: Kissné Bognár Krisztina–Molnár László–Osváth Zsolt szerk. (2010): Az egyetemi felvételi rendszer változásai a 20. században. Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. Budapest. 75. old.

¹²⁸ SzN, 1921. augusztus 7. 2. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

NYOMTATOTT FORRÁSOK

Emlékirat a Szegeden felállítandó egyetem tárgyában. Szeged. 1879.

Ádám Magda–Ormos Mária szerk. (2004): Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1919–1920. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Tanrend (1920): Az átmenetileg Budapesten együttműködő kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem és pozsonyi M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem tanrendje az MCMXX–XXI. tanév I. felére. M. Kir. Tudományegyetemi Nyomda, Budapest, 1920.

Ünnepélyek (1923): Ünnepélyek amelyek a m. kir. Ferencz József-tudományegyetemen a tanév megnyitása és az egyetem ötvenesztendő fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9.-én és 1922. évi június hó 29-én tartattak. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. Szeged.

KORABELI SAJTÓ

SzFU: Szegedi Friss Ujság c. napilap

SzN: Szegedi Napló c. napilap

SzUN: Szegedi Uj Nemzedék c. napilap

Dm: Délmagyarország c. napilap

FELDOLGOZÁSOK

Cholnoky Jenő (1998): Önéletrajz. Vár Ucca Tizenhét, 1998/2. szám. 185–339. old.

Devich Andor (1981): A szegedi főiskolai mozgalom. Kiadó nélkül. Szeged.

Devich Andor (1984): Törekvések Szegeden egyetem létesítésére 1918 előtt. Kiadó nélkül. Szeged.

Gál Ferenc (1929): Főiskolai törekvések Szegeden 1790–1922. Hírlapkiadó- és Nyomdaipari Rt. Szeged.

Kiss Róbert Károly (2010): A felvételi rendszert befolyásoló tényezők a szegedi Ferencz József Tudományegyetemen 1920 és 1945 között. In: Kissné Bognár Krisztina–Molnár László–Osváth Zsolt szerk. (2010): Az egyetemi felvételi rendszer változásai a 20. században. Szerk. Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. Budapest. 65–79. old.

Kormányjelentés (1926): A m. kir. kormány 1919–1922. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Athenaeum. Budapest.

Márki Sándor (1922): A M. Kir. Ferencz József-tudományegyetem története (1872 – 1922): Szegedi Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. Szeged.

- Miklós Péter (2007):** Klebelsberg Kuno jelentősége a magyar és a szegedi kultúrtörténetben. In: Kertész Péter – Lendvai Beatrix (szerk.): Mozaikok. Európai kultúra és kisebbségi identitás a DKMT eurorégióban. Belvedere Meridionale. Szeged. 17–27. old.
- Nagy Iván (1941):** A száműzetés évei Szegeden (1920–1940). In: Bisztray Gyula–Szabó T. Attila–Tamás Lajos szerk. (1941): Erdély magyar egyeteme. Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár. 333–368. old.
- Tóth István (2019):** Adalékok a szegedi Balkán Akadémia történetéhez. In: Ferwagner Péter Ákos szerk. (2019): Tehetségek a történettudomány szolgálatában V. Történelem szakos hallgatók dolgozatai. SZTE BTK. Szeged. 97–114. old.
- Vajda Tamás (2019):** 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról. *Per Aspera Ad Astra*, 2019/2. szám. 7–29. old.
- Vincze Gábor (2004):** A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem felszámolása 1919-ben. *Pro Minoritate*, 2004/2. szám. 130–155. old.
- Vincze Gábor (2006/a):** A bujdosó egyetem Szegedre kerülése. *Valóság*, 2006/4. szám. 26–55. old.
- Vincze Gábor (2006/b):** A száműzött egyetem. JATEPress. Szeged.